

Φιλολογική παρέμβαση σὲ ἓνα θεολογικῆς φύσεως διάλογο περὶ μονοφυσιτῶν

ΕΛΕΝΗΣ ΧΑΤΖΟΓΛΟΥ - ΜΠΑΛΤΑ

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει –στὸν βαθμὸ μάλιστα ποὺ δι’ αὐτοῦ προάγεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση τῶν πιστῶν καὶ ἡ περαιτέρω γνώση τῶν δογμάτων– ὁ διάλογος ποὺ διὰ σειρᾶς δημοσιευμάτων¹ ἀνεπτύχθη μὲ θέμα τὴν “ὀρθόδοξη” ἢ ὄχι δογματικὴ θεολογικὴ ταυτότητα τῶν Ἀντιχαλκηδονίων.

Ἡ παροῦσα παρέμβαση γίνεται ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐρμηνεϊκῆς ποὺ ἐπεχειρήθη² ἐπὶ τοῦ χωρίου τοῦ ἀφορῶντος στὴν αἵρεση τῶν “Αἰγυπτιακῶν μονοφυσιτῶν”, στὸ ἔργο Περὶ αἱρέσεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἡ ἀνάγκη περαιτέρω φιλολογικῆς διασαφήσεως συγκεκριμένων σημείων τοῦ κειμένου ἐπε-

1. Βλ. σχετικῶς: ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ Γ.Δ., «Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση τῶν Ἀντιχαλκηδονίων κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό», *Θεολογία* 75 (2004), 593-609· ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ (Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους), *Ἡ “ιδεολογικὴ” ὀρθοδοξία τῶν Ἀντιχαλκηδονίων. Ἀπάντησις σὲ ἀπόψεις τοῦ Καθηγητοῦ κυρίου Γεωργίου Μαρτζέλου*, Ἅγιον Ὅρος 2005· ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ Γ.Δ., «Ἡ “Ὁρθοδοξία” τῶν Ἀντιχαλκηδονίων κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό καὶ ὁ ἐνδοορθόδοξος διάλογος. Ὁφειλομένη ἀπάντησις στὶς βασικὰς θέσεις τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀρχιμανδριτοῦ Γεωργίου, Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, «Ἡ “ιδεολογικὴ” ὀρθοδοξία τῶν Ἀντιχαλκηδονίων. Ἀπάντησις σὲ ἀπόψεις τοῦ Καθηγητοῦ κυρίου Γεωργίου Μαρτζέλου, Ἅγιον Ὅρος 2005, σ. 89», *Θεολογία* 77 (2006), 229-261· ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΚΑΨΑΝΗ), Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους, «Περὶ τῆς “ὀρθοδοξίας” τῶν Ἀντιχαλκηδονίων. Δευτέρα ἀπάντησις στὸν Καθηγητὴ κ. Γεώργιο Μαρτζέλο», *Θεολογία* 78 (2006), 471-529. Συναφῶς βλ. καὶ ΜΠΟΥΜΗ Π.Ι., «Περὶ Ἀντιχαλκηδονίων, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ καὶ νεωτέρων διατριβῶν», *Θεολογία* 77 (2006), 265-277 [= ΜΠΟΥΜΗ Π.Ι., Α΄. Περὶ Ἀντιχαλκηδονίων..., στὸ *Ἡ ἔνωσις (ὄχι σύνθεσις) μὲ τοὺς Μονοφυσίτες*, Ἀθήνα 2007, σσ. 11-31].

2. Βλ. ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΚΑΨΑΝΗ), *Ἡ “ιδεολογικὴ” ὀρθοδοξία τῶν Ἀντιχαλκηδονίων...*, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 27 ὑποσ. 10 καὶ ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ Γ.Δ., *Ἡ “Ὁρθοδοξία” τῶν Ἀντιχαλκηδονίων...*, ἐνθ’ ἄνωτ., σσ. 245-246.

σημάνθη ἤδη κατὰ τὸν διάλογο αὐτό³. Παρατίθεται ἐδῶ πλήρες τὸ χωρίο, στὴν κριτική ἔκδοση τοῦ Kotter, γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ παρακολούθηση τοῦ θέματος: «Αἰγυπτιακοί, οἱ καὶ Σχηματικοί, μονοφυσῖται, οἱ προφάσει τοῦ ἐν Χαλκηδόνι συντάγματος τοῦ τόμου ἀποσχίσαντες τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Αἰγυπτιακοὶ δὲ προσείρηνται διὰ τὸ πρῶτους Αἰγυπτίους κατάρξασθαι τούτου τοῦ σχήματος ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τῶν βασιλέων, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες»⁴.

Ἐτέθη ἀπὸ τὰ διαλεγόμενα μέρη τὸ ζήτημα κατὰ πόσον τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα, καὶ μάλιστα ἡ φράση: «Αἰγυπτιακοί, οἱ καὶ Σχηματικοί, μονοφυσῖται», ἀντιπροσωπεύει τὸ πρωτότυπο κείμενο τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ δὲν ἀποτελεῖ προῖόν μεταγενεστερᾶς ἐπεμβάσεως, σὲ κάποια σημεῖα του, στὴν προσπάθεια φιλολογικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κειμένου.

Αὐτὰ ποὺ ἐπισημαίνονται ἐδῶ εἶναι τὰ ἑξῆς:

Α) Στὴν ἔκδοση τοῦ Kotter παραλείπεται ὄντως ὁ σύνδεσμος “καὶ” στὴν φράση «[καὶ] μονοφυσῖται», ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε στὴν παλαιότερα ἔκδοση τοῦ J. - P. Migne⁵. Αὐτὸ δίνει τὴν δυνατότητα, κατὰ τοὺς διαλεγόμενους, διαφορετικῆς ἐρμηνείας τοῦ κειμένου: δηλαδή, ἢ α) τονίζεται περισσότερο ἡ λέξη “μονοφυσῖται”, ὅποτε τὸ νόημα εἶναι ὅτι οἱ ἐν λόγῳ σχηματικοὶ εἶναι πράγματι μονοφυσῖτες⁶, ἢ β) σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση –καὶ μάλιστα παραλειφθέντος τοῦ κόμματος, ποὺ δὲν ὑπῆρχε στὸ αὐτόγραφο χειρόγραφο μεγαλογραμμίου γραφῆς τοῦ Δαμασκηνοῦ– τὸ ἐπίθετο “Σχηματικοί” χρησιμεύει ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς στὸν ὄρο “μονοφυσῖται” καὶ σημαίνει ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶναι κατ’ οὐσίαν ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς μονοφυσῖτες, σὲ ἀντίθεση πρὸς τοὺς πραγματικὸς μονοφυσῖτες τοῦ Εὐτυχοῦς⁷: μάλιστα ἡ διαπίστωση αὐτὴ στηρίζεται στὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ λέξη “σχημα”, ἔξ οὗ καὶ “σχηματικοί”, σημαίνει στὴν ὀρολογία τοῦ Δαμασκηνοῦ “μορφή”, ποὺ εἶναι “συμβεβηκός” καὶ νοεῖται σὲ ἀντιδιαστολή

3. ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΚΑΨΑΝΗ), *Περὶ τῆς “ὀρθοδοξίας” τῶν Ἀντιχαλκηδονίων. Δευτέρα ἀπάντησις...*, ἔνθ’ ἀνωτ., σ. 523, ὑποσ. 100.

4. KOTTER B., *Die Schriften des Johannes von Damaskos. IV Liber de haeresibus. Opera polemica*, Berlin-New York 1981, σ. 49, 83¹⁻⁵.

5. PG 94, 741.

6. ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, ἔνθ’ ἀνωτ. σ. 27 ὑποσ. 10.

7. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ Γ.Δ., ἔνθ’ ἀνωτ. σ. 245.

πρὸς τὴν “οὐσία”. Ἡ ἐν λόγῳ ταύτιση τῆς σημασίας τῶν ὄρων “σχῆμα” καὶ “μορφή” γίνεται ἐν προκειμένῳ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀκολούθου χωρίου ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ *Κεφάλαια Φιλοσοφικά*, κεφ. (λε΄) νβ΄ “Περὶ ποιῶν καὶ ποιότητος”: «Τέταρτον εἶδος ποιότητος σχῆμα καὶ μορφή. Τὸ μὲν οὖν σχῆμα ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων φέρεται, ἡ δὲ μορφὴ ἐπὶ τῶν ἐμψύχων μόνον. Εἰ δὲ ῥηθῆι ἐπὶ τῶν ἀψύχων μορφὴ ἢ εὐμορφον, οὐ κυρίως ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγεται. Καθολικώτερον οὖν ἐστὶ τὸ σχῆμα· καὶ ἡ μορφὴ γὰρ καλεῖται σχῆμα. Τὸ δὲ τῶν ἀψύχων σχῆμα οὐ καλεῖται μορφὴ. Ἡ δὲ εὐθύτης ἡγουν ὀρθότης καὶ ἡ καμπυλότης ἡγουν στρεβλότης τῆς ποιότητός εἰσιν»⁸.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὸ συναχθὲν συμπέρασμα πὼς οἱ “Αἰγυπτιακοί” δὲν εἶναι κατ’ οὐσίαν μονοφυσίτες, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός –ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐρμηνείας τῶν ὄρων “σχῆμα” καὶ “Σχηματικοί”–, προσκρούει στὶς κατωτέρω ἐρμηνευτικὰς προτάσεις ἐπὶ τῶν ὄρων αὐτῶν:

- i) Στὸ χωρίο ἀπὸ τὰ *Κεφάλαια Φιλοσοφικά* τοῦ Δαμασκηνοῦ δὲν ταυτίζονται ἀπολύτως οἱ ὄροι “σχῆμα” καὶ “μορφὴ”. Ἐφ’ ὅσον ὁ ὄρος “σχῆμα” εἶναι εὐρύτερος καὶ καθολικώτερος τῆς “μορφῆς”, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπαχθεῖ στὴν δική της ἔννοια οὔτε νὰ ταυτισθῆ με αὐτήν. Συνεπῶς, αὐτὴ ἡ δηλωθεῖσα λεπτὴ ἐννοιολογικὴ διάκριση μεταξὺ τους δὲν συνεπάγεται τὴν ταυτόσημη χρῆση τῶν ὄρων.
- ii) Ἐπιπροσθέτως, ὁ Δαμασκηνὸς δὲν χρησιμοποιεῖ ἀποκλειστικῶς καὶ παντοῦ τὸν ὄρο “σχῆμα” μετὰ τὴν σημασίαν τῆς “μορφῆς”. Λόγου χάριν, στὸ πρὸς ἐρμηνείαν χωρίο τοῦ *Περὶ αἰρέσεων* ἔργου του, ὅταν ἐπισημαίνει ὅτι «Αἰγυπτιακοὶ δὲ προσειρήνται διὰ τὸ πρῶτους Αἰγυπτίους κατὰρξασθαι τούτου τοῦ σχήματος», προφανῶς ἐννοεῖ τὴν σχηματοποιημένην, τὴν διαμορφωμένην ὁμάδα¹⁰, ποὺ ἔχει κοινὰς ἀπόψεις, κοινὸν

8. KOTTER B., *Die Schriften des Johannes von Damaskos. I Institutio Elementaris Capita Philosophica (Dialectica) als Anhang die Philosophischen Stücke aus Cod. Oxon. Bodl. Auct. T. I. 6*, Berlin-New York 1969, σ. 121⁶²⁻⁶⁸.

9. Βλ. σχετικῶς ΧΡΟΝΗ Ν.Δ., *Τὸ πρόβλημα τῶν κατηγοριῶν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους*, (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ) ἐν Ἀθήναις 1975, σσ. 238-242 καὶ ΣΧΟΙΝΑ Φ., *Βυζαντινὴ Λογικὴ καὶ Ὀντολογία. Ἡ περὶ κατηγοριῶν διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Θεωρητικὴ στοιχειώση καὶ πρακτικὴ ἐφαρμογή*, Ἀθήνα 2005, σσ. 234-236.

10. Γιὰ τὴν χρῆση τοῦ ὄρου “σχῆμα” στοὺς Πατέρες, καὶ δὴ μετὰ τὴν σημασίαν τῆς τάξεως, τῆς ὁμάδος, βλ. τὸ Λεξικὸν τοῦ G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexikon*, Oxford ¹¹1994, σ. 1359.

θεολογικό υπόβαθρο. Ἐξα “Σχηματικοὶ μονοφυσῖται” ὑπ’ αὐτὴν τὴν ἔννοια εἶναι ἡ ομάδα, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἔχουν ὡς κοινὴ ἀναφορὰ τὴ μονοφυσικὴ τους ιδεολογία.

- iii) Ἐξ ἄλλου δὲν ὑπάρχει ἄλλο χωρίο στὸ ἔργο τοῦ Δαμασκηνοῦ ὅπου ὁ ὄρος “σχηματικός” νὰ σημαίνει τὸν κατὰ συμβεβηκός. Ἐπομένως ἡ υἰοθέτηση μιᾶς τέτοιας σημασίας χρειάζεται, καὶ γι’ αὐτὸν τὸν λόγο, νὰ γίνεταί με ἐπιφύλαξη.
- iv) Ἐπίσης, ὁ ὄρος “σχῆμα” μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ καὶ με τὸ ρῆμα “σχηματίζω”. Ἐξα “σχηματικός” εἶναι αὐτὸς ποῦ ἔχει σχηματισθεῖ, ἔχει λάβει συγκεκριμένο καὶ ὄχι ἀφηρημένο ἢ κατὰ συμβεβηκός σχῆμα. Εἶναι κατὰ τρόπο ἐναργῆ σχηματισθεῖσα, ἔχει λάβει πραγματικὸ “σχῆμα”, ἢ μονοφυσικὴ τους ιδιότητα, ὅπως ἐπὶ παραδειγματι ξεκάθαρο σχῆμα ἔλαβαν τὰ ἀόρατα καὶ ἀσώματα γιὰ νὰ γίνουν κατανοητὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Με αὐτὴ τὴν σημασία χρησιμοποιεῖται πολυλάκις ὁ ὄρος στὸν Δαμασκηνό.¹¹
- v) Βεβαίως ὁ ὄρος “Σχηματικός” στὴ βιβλιογραφία ἔχει ἀποδοθεῖ καὶ με ἄλλη ἔννοια, ποῦ σχετίζεται με τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο τῆς μονοφυσικῆς ιδεολογίας¹². Σχηματικοί, κατὰ τὴν ἐριμηνευτικὴ αὐτὴ ἐκδοχὴ,

11. Βλ. ἐνδεικτικῶς: «Τέταρτος τρόπος εἰκόνας τῆς γραφῆς σχήματα καὶ μορφὰς καὶ τύπους ἀναπλαττοῦσης τῶν ἀοράτων καὶ ἀσωμάτων σωματικῶς τυπομένων πρὸς ἀμυδρὰν κατανόησιν θεοῦ τε καὶ ἀγγέλων διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἡμᾶς τὰ ἀσώματα ἄνευ σχημάτων ἀναλογούντων ἡμῖν θεωρεῖν, καθὼς φησιν ὁ πολὺς τὰ θεῖα Διονύσιος ὁ Ἀρεοπογίτης. “Ὅτι μὲν γὰρ εἰκότως προβέβληται τῶν ἀτυπῶτων οἱ τύποι καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀσχηματίστων, οὐ μόνην αἰτίαν φαίη τις εἶναι τὴν καθ’ ἡμᾶς ἀναλογίαν ἀδυνατοῦσαν ἀμέσως ἐπὶ τὰς νοητὰς ἀνατείνεσθαι θεωρίας καὶ δεομένην οἰκείων καὶ συμφυῶν ἀναγωγῶν» (KOTTER B., *Die Schriften des Johannes von Damaskos. III Contra imaginum calumniatores orationes tres*, Berlin-New York 1975, σ. 128, III. 21₁₋₁₂). «Μὴ θέλων οὖν ὁ θεὸς παντελῶς ἀγνοεῖν ἡμᾶς τὰ ἀσώματα περιέθηκεν αὐτοῖς τύπους καὶ σχήματα καὶ εἰκόνας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς φύσεως ἡμῶν σχήματα σωματικὰ ἐν αὐτῷ ὁράσει νοὸς ὁρόμενα, καὶ ταῦτα σχηματίζομεν καὶ εἰκονίζομεν, ἐπεὶ πως ἐσχηματίσθη καὶ εἰκονίσθη τὰ χειροβίμ. Ἀλλὰ καὶ θεοῦ σχήματα καὶ εἰκόνας ἢ γραφὴ ἔχει» (αὐτόθι, σ. 132, III. 2513-20). «Τούτων γὰρ καὶ τῶν παραπλησίων οὔτε ὡς θεὸς οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἔχρηξε, πλὴν ἀνθρωποπρεπῶς ἐσχηματίετο, πρὸς ὅπερ ἡ χρεια καὶ τὸ λυσιτελὲς ἀπῆται» (KOTTER B., *Die Schriften des Johannes von Damaskos. II Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Expositio fidei*, Berlin-New York 1975, σ. 215, ⁸⁹⁻⁹¹ κ. ἄ.

12. Βλ. σχετικῶς τὸ Λεξικὸ τοῦ G. W. H. Lampe, ἐνθ’ ἄνωτ.

είναι οί μονοφυσίτες πού υποτιμῶντες τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ ὑπεστήριξαν ὅτι “σχήματι” μόνον ἔλαβε αὐτήν, ἄρα σπό πρόσωπό Του τὸ σῶμα εἶναι ὑποδεέστερο ἔναντι τοῦ θεϊκοῦ στοιχείου.

- vi) Ὡς πρὸς τήν κριτική ἐκδοχή τοῦ Kotter, ἐπισημαίνεται ὅτι τὸ συγκεκριμένο χωρίο ἐκδίδεται ἐπὶ τῆ βάσει ὀκτῶ χειρογράφων, τὰ παλαιότερα τῶν ὁποίων, δύο τὸν ἀριθμό, ἀνάγονται στὸν 10ο αἰῶνα¹³. Τὰ χειρόγραφα αὐτὰ εἶναι πού ἀντὶ τοῦ ὄρου “Σχηματικοί” παραδίδουν “Σχισματικοί” καὶ “Σχησματοί”¹⁴. Αὐτὸ εἶναι ἀξιοπρόσεκτο, διότι στήν συνείδηση τῆς ἐκκλησίας ἡ μερίδα αὐτῆ τῶν αἰρετικῶν ἐθεωρεῖτο σχισματική καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἡ φράση “Σχι (-η-) σματικοὶ μονοφυσίται” δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τῶν κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ τῶν ἀποσχισθέντων μονοφυσιτῶν.
- vii) Τέλος, καὶ πάλι ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ κειμένου, ὁ σύνδεσμος “καὶ” –καίριας σημασίας γιὰ τὴν ὅλη ἐπιχειρηματολογία– παραδίδεται πρὶν ἀπὸ τὴ λέξη “μονοφυσίται” σὲ τρεῖς ἀπὸ τοὺς ὀκτῶ κώδικες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας εἶναι τοῦ 10ου αἰῶνα, παρελείφθη ὅμως ἀπὸ τὸν ἐκδότη. Ὅπως ἤδη ἐπεσημάνθη, ἀγνωστο παραμένει τὸ περιεχόμενο τοῦ λανθάνοντος αὐτογράφου, μεγαλογραμμάτου γραφῆς, τοῦ Δαμασκηνοῦ, τὸ ὁποῖο θὰ διεφώτιζε πλήρως τὸ ζήτημα.

Β) Ἐὰν οἱ “Αἰγυπτιακοὶ μονοφυσίτες” περιορίζονταν ἀπλῶς καὶ μόνον στὴ διατύπωση τοῦ ἁγίου Κυρίλλου «Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» καὶ μόνο σ’ αὐτὴν συνίστατο ἡ μονοφυσιτικὴ τους ἰδεολογία¹⁵, τότε ὁ Δαμασκηνός δὲν θὰ τοὺς κατέτασσε μεταξὺ τῶν αἰρετικῶν στὸ *Περὶ αἰρέσεως* ἔργου του, διότι θὰ τοὺς θεωροῦσε ὡς ἐκφραστὲς τῆς ὀρθοδόξου χριστολογικῆς διδασκαλίας· οὐτὲ ἐπίσης θὰ τοὺς χαρακτήριζε ὡς «ἀποσχίσαντες τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας». Συνεπῶς, ἐφ’ ὅσον ἡ κάθε διατύπωσή τοῦ ἁγίου πατρὸς τίθεται ὑπὸ ἀναλυτικὴ ἐρμηνεία, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀντιμετωπίζεται ἐν τῷ συνόλῳ, ὄχι ἀποσπασματικά.

13. Πρόκειται γιὰ τοὺς κώδικες: Vaticanus graecus 720 (10ου αἰ.) καὶ Vindobonensis hist. gr. 56 (περ. ἔτ. 1000) (B. Kotter, *Die Schriften ... IV Liber de haeresibus...*, ἔνθ’ ἄνωτ., σ. 17).

14. Αὐτόθι, σ. 49.

15. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ Γ.Δ., ἔνθ’ ἄνωτ. σ. 245.

Γ) Συνολικής θεώρησης χρήζουν και τὰ ἐρμηνευτικά συμπεράσματα περὶ μονοφυσισμοῦ τῶν “Αἰγυπτιακῶν”. Γιατί, παρότι ὁ Δαμασκηνὸς ἐπισημαίνει τὸν μονοφυσικὸ προσανατολισμὸ τους, φροντίζει νὰ τοὺς χαρακτηρίσει ὡς μετριοπαθῆ ὁμάδα ἀναγνωρίζοντας «τὰ δὲ ἄλλα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχουν κάποια κοινὰ οὐσιώδη στοιχεῖα μὲ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ ὑπάρχει ἐγγύτητα μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία σὲ διάφορα θέματα.

Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω πραγμάτευση συνάγεται ὅτι ἡ ἐρμηνεία τοῦ χωρίου ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Δαμασκηνοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὸν χαρακτηρισμὸ τῶν Ἀντιχαλκηδονίων ὡς κατὰ συμβεβηγὸς μονοφυσιτῶν. Ὡστόσο, δυνάμει τῶν κοινῶν μὲ τὴν ὀρθοδοξία στοιχείων, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθεῖ πραγματικὸς διάλογος τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν μαζί τους καί, μόνον συνεργουσῶν τῶν προϋποθέσεων πού οἱ θεόπνευστοι Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὡς γνωστόν, ἐθέσπισαν, αὐτὸς ὁ διάλογος νὰ ἔχει κάποια οὐσιαστικά ἀποτελέσματα.